Silsila'e Arbaʿīnāt | al-Adẖkāru baʿda al-Ṣalawāt

# al-Futūḥāt

## fī

## al-Adẖkāri baʿda al-Ṣalawāt

﴾Namāze Paṅj-gānah ke baʿd Azkār par Chālīs Aḥādīse mubārakah﴿



Shayḳh al-Islām
al-Duktūr Muḥammad Ṭāhir al-Qādirī

Roman Urdū Ṭrānsliṭăreṭar
Dīwān Mŏḥsin Shāh

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مَوْلَايَ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا

عَلٰی حَبِیْبِکَ خَیْرِ الْخَلْقِ کُلِّهِمِ

مُحَمَّدٌ سَیِّدُ الْکَوْنَیْنِ وَالثَّقَلَیْنِ

وَالْفَرِیْقَیْنِ مِنْ عُرْبٍ وَّمِنْ عَجَمِ

﴿صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ عَلٰی آلِہٖ وَ اَصْحَابِہٖ وَ بَارِکْ وَسَلِّمْ﴾

# Ḥarfe Āġhāz

Ahle ‘ilm wa sa‘ādat ne apne apne daur kī ẓarūrat aur taqāẓoṅ ke muṭābiq logoṅ ke ‘ilm-o fikr aur ‘aqīda-o ‘amal kī ḥifāẓat aur puḳhtagī ke liye çhoṭe baṛe majmū‘ah-hā’e Aḥādīs murattab farmā’e. In majmū‘ah-hā’e Aḥādīs meṅ se hī ek qism Arba‘īn kī hai jis se murāda chālīs Aḥādīse mubārakah kā majmū‘ah hai. Muballiġhe Ḥadīs ke liye Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne ḳhuṣūṣī duā‘ farmā’ī hai. Farmāne aqdas hai: نَضَّرَ اللّٰهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيْثًا، فَحَفِظَهُ حَتّٰى يُبَلِّغَهُ غَيْرَهُ؛ (Allāh Ta‘ālá us shaḳhṣ ko raunaq-o tāzagī ‘aṭā farmā’e jis ne ham se ko’ī Ḥadīs sunī, phir use yād rakhā yahāṅ tak keh use āge dūsroṅ tak pahŏṅchāyā.) (al-Sunani al-Tirmidhī)

Shayḳh al-Islām Ḍŏkṭar Muḥammad Ṭāhir al-Qādirī madda ẓilluhū al-‘ālī kā shumār ‘aṣre ḥāẓir ke un jalīlul-qadr Muḥaddithīn meṅ hotā hai jinhoṅ ne daure jadīd ke taqāẓoṅ ko madde naẓar rakhte hue ‘awāmm-o ḳhawāṣ donoṅ kī ‘ilmī wa fikrī răh-numā’ī aur ‘aqīda-o ‘amal kī puḳhtagī ke liye aslāf kī riwāyat ke muṭābiq jahāṅ **al-Minhāju al-sawī, Hidāyatu al-Ummah** aur **Jāmi‘ al-Sunnah** jaise nihāyat mustanad aur ẓaḳhīm majmū‘ah-

hā’e Aḥādīs̱ murattab farmā’e, wahīṅ Ḥuẕūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ke maẕkūrah bāla farmān-mubārak se tablīġh-o ishā‘ate Ḥadīs̱ kī faẕīlat aur us se ḥāṣil hone wāle dunyawī wa uḳhrawī fuyūẕ-o barakāt sameṭne aur du‘ā’e Rasūl ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kā miṣdāq ban·ne ke liye ba-ṣūrate Arba‘īn muḳhtaṣar majmū‘ah-hā’e Aḥādīs̱ murattab karne kī ‘ilmī riwāyat ko bhī āge baṛhāyā tā-keh wasā’il-o ẕarā’e‘ kī kamī aur qillate dikkat ke shikār log farmūdāte Rasūl ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam se mustanīr ho sakeṅ.

Zere naẕar “Arba‘īn” meṅ Ḥuẕūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ke ma‘mūlāte mubārakah meṅ se Namāze panj-gānah ke ba‘d paṛhe jāne wāle aẕkār par mustanad ẕaḳhīra’e Ḥadīs̱ se chālīs muḳhtaṣar Aḥādīs̱e mubārakh jam‘a kī ga’ī haiṅ tā-keh Madārise Islāmīyah ke ṭalabah ke sāth sāth ‘ām log ḳhụd bhī unheṅ ba-āsānī yād kar sakeṅ aur apnī aulād ko bhī yeh muḳhtaṣar Aḥādīs̱e mubārakah ḥifẓ karwā sakeṅ.

Allāh Ta‘ālá se du‘ā hai keh hameṅ kamā ḥaqquhū farmūdāte Nabawī se istifādah karne aur bisāṭ-bhar in ta‘līmāt ko ‘ām karne kī taufīq marḥmat farmā’e. (**Āmīn**

**bi-jāhi Sayyīdi al-Mursalīn ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam)**

(Muḥammad Tāj al-Din Kālāmī)
Risarch Skŏlar,
Farīde Millat raḥmaṫu Allāhi ‘alayh
Risarch Insṭiṭyūṭ
8 Ramaḍānu al-mubārak 1431

## al-Āyātu al-Qur’ānīyah

1. فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيٰمًا وَّ قُعُوْدًا وَّ عَلٰى جُنُوْبِكُمْ ۚ

“Phir Ae (Musalmāno!) Jab tum Namāz adā kar chuko to Allāh ko khaṛe aur baiṭhe aur apne păhlū’oṅ par (leṭe har ḥāl meṅ) yād karte raho.”

2. وَ اذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّ خِيْفَةً وَّ دُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَ الْاٰصَالِ وَ لَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ۝

“Aur apne Rab kā diil meṅ zikr kiyā karo ‘ājiziy-o zārī se aur ḳhauf-o ḳhastagī se aur miyānah āwāz se pukār kar bhī, ṣubḥ-o shām (zikre Ḥaq jārī rakho) aur ġhāfiloṅ meṅ se nah ho jā’o.”

3. وَ اذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۚ

“Aur kasrat se Allāh kā zikr kiyā karo tā-keh tum falāh pā jā’o.”

4. اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ بِذِكْرِ اللهِ ؕ اَلَا بِذِكْرِ اللهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ؕ۝

“Jo log īmān lā’e aur un ke dil Allāh ke zikr se muṭma’in hote haiṅ, jān lo keh Allāh hī ke zikr se diloṅ ko iṭmīnāt naṣīb hotā hai.”

5. يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ۙ۝

“Ae īmān wālo! Tum Allāh kā kasrat se zirk kiyā karo.”

## <u>al-Aḥādīṯẖu al-Nabawīyah</u>

**1.** “Ḥaẕrat Abū Maʻbad maulá Ibn ʻAbbās se riwāyat hai keh Ḥaẕrat Ibn ʻAbbās raḍiya Allāhu ʻanhumā ne unheṅ batāyā: ʻĂhde Nabawī meṅ farẕ Namāz se fāriġh hone ke baʻd <u>z</u>ikr bil-jahr (yaʻnī baland āwāz se <u>z</u>ikr) karnā rā’ij thā. Ḥaẕrat Ibn ʻAbbās raḍiya Allāhu ʻanhumā ne farmāyā: Jab maiṅ (apne ghar meṅ) us <u>z</u>ikr kī āwāz suntā to jān letā keh log Namāz se fāriġh ho chuke haiṅ.”

Yeh Ḥadī<u>s</u> muttafaq ʻalaih hai.

**2.** “Ḥaẕrat ʻAbd Allāh bin ʻAbbās raḍiya Allāhu ʻanhumā ne farmāyā: Ham Ḥuẕūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam kī Namāz ke iḳhtetām ko takbīr kī āwāz (yaʻnī baland āwāz se Allāhu Akbar kā <u>z</u>ikr karne) se jān liyā karte the.”

Yeh Ḥadī<u>s</u> muttafaq ʻalaih hai, ma<u>z</u>kūrah alfāẓ Muslim ke haiṅ.

**3.** Aur Mulim kī ek riwāyat meṅ Ḥaẕrat Ibn ʻAbbās raḍiya Allāhu ʻanhumā se marwī alfāẓ yūṅ haiṅ: Ham Ḥuẕūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam kī Namāz

ḳhatm hone ko ṣirf Allāhu Akbar (kī baland āwāzoṅ) ke sāth hī pǎhchānte the.”

“Imām Nawawī farmāte haiṅ keh ḥuẕūre qalb ke sāth zabān se zikr bil-jahr karnā (ṣirf) zikr bil-qalb se afẕal hai.”

**4.** “Ḥaẕrat ‘Abd Allāh bin ‘Abbās raḍiya Allāhu ‘anhumā bayān karte haiṅ keh ham Ḥuẕūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī Namāz ke ḳhatm ho jāne ko Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī is Du‘ā ﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ۞ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ۞ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ۞﴾ (Āp kā Rab, jo ‘izzat kā Mālik hai un (bātoṅ) se pāk hai jo woh bayān karte haiṅ. Aur (tamām) Rasūloṅ par salām ho. Aur sab ta‘rīfeṅ Allāh hī ke liye haiṅ jo tamām jahānoṅ kā Rab hai.) ke paṛhne se jān lete the.”

Ise Imām Tirmidhī aur Ṭabarānī ne mazkūrah alfāẓ meṅ riwāyat kiyā hai.

**5.** “Ḥaẕrat ‘Abd al-Raḥmān bin Abzá apne wālid se riwāyat karte haiṅ keh Ḥuẕūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam jab Namāz se salām pher lete to tīn martabah ﴿سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ﴾ kǎhte aur tīsrī martabah āwāz baland farmāte.”

Is Ḥadīs ko Imām Nasā’ī aur Aḥmad ne riwāyat kiyā hai. Imām Ḥākim ne farmāyā: Is kī sanad Buķhārī wa Muslim kī sharā’iṭ par ṣaḥīḥ hai.

6. “Ḥaẓrat Muġhīrah bin Shu‘bah raḍiya Allāhu ‘anhu se marwī hai keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam har farẓ Namāz ke ba‘d farmāte the aur Buķhārī kī ek aur riwāyat men hai: Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam har Namāz ke ba‘d jab salām pherte to farmāyā karte aur Muslim kī riwāyat meṅ hai: Jab Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam Namāz se fāriġh hote aur salām pherte to us ke ba‘d (yeh kalimāt adā) farmāte: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. اَللَّهُمَّ، لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ﴾ (Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ, Woh Tanhā hai Us kā ko’ī sharīk nahīṅ, Usī kī bādshāhī hai aur Usī ke liye sab ta‘rīfeṅ haiṅ aur Woh har chīz par qudrat rakhtā hai. Ae Allāh! Jise Tū de use ko’ī rokne wālā nahīṅ aur jise Tū roke use ko’ī dene wālā nahīṅ aur Tere sāmne kisī daulat-mand kī daulat kuçh naf‘a nahīṅ degī).”

Yeh Ḥadīs muttafaq ‘alaih hai.

7. “Ḥaẓrat Muġhīrah bin Shu‘bah raḍiya Allāhu ‘anhu ke ġhulām Warrād kā bayān hai keh Ḥaẓrat Amīr Mu‘āwiyah raḍiya Allāhu ‘anhu ne Ḥaẓrat Muġhīrah raḍiya Allāhu ‘anhu ko likhā keh mujhe woh shai likh bhejeṅ jo Āp ne Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ko Namāz ke ba‘d paṛhte huwe sunā ho chunāṅ-cheh Ḥaẓrat Muġhīrah raḍiya Allāhu ‘anhu ne mujhe likhawāyā. Unhoṅ ne farmāyā: Maiṅ ne Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ko Namāz ke ba‘d yeh kalimāt paṛhte sunā aur ek riwāyat meṅ farmāyā keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam har Namāz ke ba‘d yeh kalimāt paṛhā karte the: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، اَللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ﴾ (Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ, Woh Tanhā hai Us kā ko’ī sharīk nahīṅ. Ae Allāh! Jise Tū de use ko’ī rokne wālā nahīṅ aur jise Tū roke use ko’ī dene wālā nahīṅ aur Tere sāmne kisī daulat-mand kī daulat kuçh naf‘a nahīṅ degi.) Imām Ibn Jurayj ne farmāyā: Mujhe Ḥaẓrat ‘Abdah ne batāyā keh unheṅ (Ḥaẓrat Muġhīrah bin Shu‘bah raḍiya Allāhu ‘anhu ke ġhulām) Warrād ne bhī aise hī batāyā thā, phir maiṅ yeh paiġhām le kar Ḥaẓrat Amīr Mu‘āwiyah raḍiya Allāhu ‘anhu kī ḳhidmat meṅ gayā to maiṅ ne sunā keh woh logoṅ

ko is Ḥadīs̱ ke muṭābiq Namāz ke ba‘d yehī Du‘ā māṅgne kā ḥukm dete the.”

Yeh Ḥadīs̱ muttafaq ‘alaih hai.

8. “Ḥaẓrat Abū Bakr Ṣiddīq raḍiya Allāhu ‘anhu se riwāyat hai keh unhoṅ ne Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī bār-gāh meṅ ‘arẓ kiyā: (yā Rasūl Allāh!) Mujhe aisī Du‘ā sikhā’eṅ jise main Namāz meṅ paṛhā karūṅ. Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Yūṅ kahā karo: ﴿اللَّهُمَّ، إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ﴾ (Ae Allāh! Maiṅ ne apne ūpar bŏhat ẓulm kiyā. Gunāhe ṣirf Tū hī baḳhshtā hai. Mujhe apnī bār-gāh se baḳhsh ‘aṭā farmā de aur mujh par raḥm farmā, yaqīnan tū Baḳhshne wālā nihāyat Mehr-bān hai).”

Yeh Ḥadīs̱ muttafaq ‘alaih hai.

9. “Ḥaẓrat Abū al-Zubayr ne bayān kiyā keh Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin Zubayr raḍiya Allāhu ‘anhumā har Namāz meṅ salām pherne ke ba‘d (Du‘ā meṅ) paṛhā karte the: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُوْنَ﴾ (Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ, Woh Akelā hai, Us kā ko’ī sharīk nahīṅ, Usī kī bādshāhī hai,

aur Usī ke liye tamām ta‘rīfeṅ haiṅ aur Woh har shai par qudrat rakhtā hai. Nekī karne kī taufīq aur burā’ī se bachne kī ṭāqat Allāh Ta‘ālá kī madad ke ba-ģhair (mumkin) nahīṅ hai. Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ hai aur ham Us ke siwā kisī kī ‘ibādat nahīṅ karte, sab ne‘mateṅ Usī kī haiṅ aur sab fażīlateṅ aur tamām achçhī ta‘rīfeṅ Usī kī haiṅ Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ (ham ṣirf Usī kī ‘ibādat karne wāle haiṅ) Usī kā Dīn ķhāliṣ hai agar-cheh kāfiroṅ ko yeh nā-guwār guzre).”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Muslim, Abū Dāwūd, Nasā’ī, Aḥmad aur Shāfi‘ī ne riwāyat kiyā hai, aur Imām Shāfi‘ī raḍiya Allāhu ‘anhu kī riwāyat ke alfāẓ haiṅ: “Ḥużūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam in kalimāt ko har Namāz ke ba‘d baland āwāz se adā farmāte the. Phir āge isī ṭarḥ Ḥadīs̱ żikr kī.”

> “Aur Imām ‘Asqalānī ne ‘Fatḥu al-Bārī’ meṅ farmāyā: Is bāre meṅ muķhtalif riwāyāt haiṅ keh kyā Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam aisā salām se păhle farmāte yā salām pherne ke ba‘d, so Imām Muslim kī riwāyat meṅ hai keh phir āķhirī chīz jo Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam tashahhdu aur salām ke dar-miyān farmāte woh yeh hai: ﴿اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ

وَمَا أَسْرَفْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ المُقَدِّمُ وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ﴾

(Ae Allāh mere woh gunāh jo maiṅ ne āge bhej diye aur jo maiṅ pīçhe çhoṛ āyā aur woh gunāh jo maiṅ ne çhup kar kiye, aur jin meṅ ḥad se baṛh gayā aur jo gunāh maiṅ ne e‘lānīyah kiye aur jo gunāh mujh se ziyādah Tū jāntā hai (sab) baḳhsh de. Be-shak Tū hī āge lāne wālā hai aur Tū hī pīçhe karne wālā hai, aur Tere siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ.) Aur Imām Muslim hī kī ek riwāyat hai. Jab Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam salām pher lete to yūṅ farmāte: اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ .... alaḳh. In donoṅ riwāyatoṅ ke dar-miyān taṭbīq dūsrī riwāyat ke irāda’e salām par măḥmūl kar ke kī jā’egī kyūṅ-keh donoṅ ṭuruq kā maḳhraj ya‘nī Rasūl Allāh ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī ẕāte aqdas) ek hī hai. Aur isī Ḥadīs̱ ko Imām Ibn Ḥibbān ne apnī Ṣaḥīḥ meṅ in alfāẓ ke sāth wārid kiyā hai keh jab Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam Namāz se fāriġh ho jāte aur salām pher lete (to yeh kalimāt adā farmāte). Is se yeh ẓāhir hotā hai keh Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam yeh kalimāt salām pherne ke ba‘d adā farmāte, aur yahāṅ yeh bhī eḥtemāl hai keh Āp

ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam aisā salām pherne se păhle bhī aur ba‘d meṅ bhī farmāte hoṅ.”

10. “Ḥaẓrat Abū Hurayrah raḍiya Allāhu ‘anhu bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jis shaḳhsh ne har Namāz ke ba‘d teṅtīs bār سُبْحَانَ اللّٰهِ, teṅtīs bār اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ aur chauṅtīs bār اَللّٰهُ أَكْبَرُ paṛhā to yeh nīnnānwe kalimāt ho ga’e aur sau kā ‘adad pūrā karne ke liye yeh paṛhā: لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ (Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ, Woh Akelā hai Us kā ko’ī sharīk nahīṅ, Usī ke liye bādshāhī aur Usī ke liye tamām ta‘rīfeṅ haiṅ aur Woh har ek shai par qurdrat rakhne wālā hai.) To us ke tamām gunāh mu‘āf kar diye jā’eṅge, ḳhwạh woh samandar ke jhāg ke bar-ā-bar hoṅ.”

Is Ḥadīs ko Imām Muslim, Nasā’ī, Aḥmad aur Ibn Ḥibbān ne riwāyat kiyā hai. Imām Haythamī ne farmāyā: Is kī sanad ke rijāl ṣaḥīḥ Ḥadīs ke rijāl haiṅ.

11. “Ḥaẓrat Barā’ bin ‘Āzib raḍiya Allāhu ‘anhu bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jab tum farẓ Namāz adā kar chuko to (kyā tum nahīṅ chāhte keh) har Namāz

ke ba'd ek ġhulām āzād karo? To ham ne 'arẓ kiyā: Yā Rasūl Allāh! Ham is 'amal kī ṭāqat nahīṅ rakhte, to Āp ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jab tum farẓ Namāz paṛh lo to har Namāz ke ba'd das martabah: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ﴾ (Allāh Ta'ālá ke siwā ko'ī Ma'būd nahīṅ Woh Akelā hai Us kā ko'ī sharīk nahīṅ, Usī ke liye bādshāhat hai, aur tamām ta'rīfeṅ bhī Usī ke liye haiṅ aur Woh har chīz par Qādir hai.) To us ke liye itnā ajr likh diyā jā'egā keh goyā us ne ek ġhulām āzād kiyā hai."

Ise Imām Qazwīnī ne riwāyat kiyā hai.

**12.** "Ḥaẓrat 'Ā'ishah Ṣiddīqah raḍiya Allāhu 'anhā bayān farmātī haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam salām pherne ke ba'd ﴿اَللَّهُمَّ أَنْتَ اَلسَّلَامُ وَمِنْكَ اَلسَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا اَلْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ (Ae Allāh! Tū salāmatī wālā hai, salāmatī Terī hī ṭaraf se hai, ae jalālat-o buzurgī ke Mālik! Tū Pāk hai) paṛhne kī miqdār ke bar-ā-bar tashrīf farmā hote."

Is Ḥadīs̱ ko Imām Muslim, Tirmidhī, Ibn Mājah aur Ibn Abī Shaybah ne riwāyat kiyā hai.

**13.** Imām Tirmidhī ne farmāyā: Is bāb meṅ Ḥaẓrat Thawbān, Ibn 'Umar, Ibn 'Abbās, Abū Sa'īd, Abū

Hurayrah aur Muġhīrah bin Shu‘bah raḍiya Allāhu ‘anhum se bhī riwāyāt mazkūr haiṅ. Imām Tirmidhī farmāte haiṅ: Ḥaẓrat ‘Ā’ishah raḍiya Allāhu ‘anhā se marwī yeh Ḥadīs ḥasan ṣaḥīḥ hai. Aur Ḥaẓrat Ḳhālid al-Ḥadhdhā ne bhī Ḥaẓrat ‘Ā’ishah se marwī Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin al-Ḥārith se ‘Āṣim kī misl yeh Ḥadīs bayān kī hai. Aur Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam se yeh bhī marwī hai keh Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam salām pherne ke ba‘d yeh Du‘ā paṛhā karte: ﴿لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَ يُمِيْتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اَللَّهُمَّ، لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلاَ يَنفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ﴾ (Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ, Woh Akelā hai, Us kā ko’ī sharīk nahīṅ, Usī ke liye bādshāhī hai, aur Usī ke liye tamām ta‘rīfeṅ haiṅ aur Woh har shai par qudrat rakhtā hai. Ae Allāh! Jise Tū de use ko’ī rokne wālā nahīṅ aur jise Tū roke use ko’ī dene wālā nahīṅ aur kisī daulat-mand ko Tere muqābale meṅ daulat naf‘a nahīṅ degī.) Aur Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam se yeh bhī marwī hai keh Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam salām pherne ke ba‘d yeh paṛhā karte:

﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ﴾

(Āp kā Rab, jo ‘izzat kā Mālik hai un (bātoṅ) se Pāk hai jo woh bayān karte haiṅ aur (tamām) Rasūloṅ par salām ho aur sab ta‘rīfeṅ Allāh hī ke liye haīṅ Jo tamām jahānoṅ kā Rab hai).”

**14.** “Ḥaẓrat Thawbān raḍiya Allāhu ‘anhu bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam Namāz se fāriġh hone ke ba‘d tīn bār istiġhfār karte aur kăhte: ﴿اَللّٰهُمَّ، أَنْتَ اَلسَّلَامُ وَمِنْكَ اَلسَّلَامُ تَبَارَكْتَ ذَا اَلْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ (Ae Allāh! Tū salāmatī ‘aṭā karne wālā hai aur Tujh se hī salāmati hai, ae Ṣāḥibe jalāl-o ikrām Tū baṛī Barakat wālā hai.) Ḥaẓrat Walīd (rāwī) kăhte haiṅ: Maiṅ ne Imām Awzā‘ī se pūçhā: Istiġhfār kaise kiyā karrte the? Farmāyā: Yūṅ kăhte: أَسْتَغْفِرُ اللهَ، أَسْتَغْفِرُ اللهَ.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Muslim ne riwāyat kiyā hai.

**15.** “Ḥaẓrat ‘Awn bin ‘Abd Allāh bin ‘Utbah raḍiya Allāhu ‘anhu bayān karte haiṅ keh ek ādamī ne Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin ‘Amr bin al-‘Āṣ raḍiya Allāhu ‘anhu ke păhlū meṅ (khaṛe ho kar) Namāz paṛhī, to us ne Āp ko salām pherne ke ba‘d yeh Du‘ā paṛhte huwe sunā: ﴿أَنْتَ اَلسَّلَامُ وَمِنْكَ اَلسَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا اَلْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ phir us shaḳhṣ ne Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin ‘Umar raḍiya Allāhu ‘anhumā ke păhlū meṅ (ḳhare ho

kar) Namāz paṛhī aur unheṅ bhī yehī Du‘ā māṅgte sunā, to woh ādamī haṅs paṛā. Ḥaẕrat ‘Abd Allāh bin ‘Umar raḍiya Allāhu ‘anhumā ne us se daryāft farmāyā: Tum kis bāt par haṅse ho? Us ne ‘arẕ kiyā: Maiṅ ne Ḥaẕrat ‘Abd Allāh bin ‘Amr raḍiya Allāhu ‘anhumā ke păhlū meṅ Namāz paṛhī to unheṅ bhī yehī paṛhte huwe sunā jo Āp paṛh rahe the. Ḥaẕrat ‘Abd Allāh bin ‘Umar raḍiya Allāhu ‘anhumā ne farmāyā: Ḥuẕūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam yeh Du‘ā paṛhā karte the.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Nasā’ī aur Ṭabarānī ne riwāyat kiyā hai. Aur Imām Haythamī ne farmāyā: Is ke rijāl ṣaḥīḥ Ḥadīs̱ ke rijāl haiṅ.

16. “Ḥaẕrat ‘Abd Allāh bin Abī Hudhayl bayān karte haiṅ keh (Ṣaḥāba’e kirām raḍiya Allāhu ‘anhum) pasand karte the (aur ek riwāyat meṅ hai keh is bāt ko mustaḥab jānte the) keh jab ko’ī shaḳhṣ apnī Namāz paṛh chuke to yeh kahe: ﴿اَللّٰهُمَّ، أَنْتَ اَلسَّلَامُ وَمِنْكَ اَلسَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا اَلْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ (Ae Allāh! Tū hī Salāmatī dene wālā hai aur Tujh hī se salāmatī hai, aur Ae buzurgī wa ikrām wāle Rab! Tū Barakat wālā hai.”

Is Ḥadīs ko Imām Abū Ya‘lá ne riwāyat kiyā hai. Imām Haythamī ne farmāyā: Is ke rijāl ṣaḥīḥ Ḥadīs ke rijāl haiṅ.

17. “Ḥaẓrat Ṣuhayb bin Zufar bayān karte haiṅ keh maiṅ ne ‘Abd Allāh bin ‘Umar raḍiya Allāhu ‘anhumā ko Namāz ke ba‘d yeh paṛhte sunā: ﴿اَللَّهُمَّ، أَنْتَ اَلسَّلَامُ وَمِنْكَ اَلسَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا اَلْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ phir maiṅ ne Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin ‘Amr raḍiya Allāhu ‘anhumā ke păhlū meṅ Namāz paṛhī to unheṅ bhī yehī kalimāt paṛhte sunā. Āp bayān karte haiṅ keh tab maiṅ ne un se pūçhā: Maiṅ ne Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin ‘Umar raḍiya Allāhu ‘anhumā ko bhī yehī kalimāt paṛhte sunā hai jo Āp paṛh rahe the? To Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin ‘Amr raḍiya Allāhu ‘anhumā ne farmāyā: Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam bhī yehī kalimāt adā farmāyā karte the.”

Is Ḥadīs ko Imām Ibn Abī Shaybah ne riwāyat kiyā hai.

18. “Ḥaẓrat ‘Abd Allāh (bin Mas‘ūd) raḍiya Allāhu ‘anhu se marwī hai keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam (har Namāz ke ba‘d) tīn da‘fah du‘ aur tīn daf‘ah istiġhfār karnā pasand farmāte the.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Abū Dāwūd, Nasā'ī aur Aḥmad ne riwāyat kiyā hai.

19. "Ḥaẓrat Barā' bin 'Āzib raḍiya Allāhu 'anhu riwāyat bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jis ne har Namāz ke ba'd yeh paṛhā: ﴿أَسْتَغْفِرُ اللهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّوْمَ وَأَتُوْبُ إِلَيْهِ﴾ (Maiṅ Allāh Ta'ālá se baḳhshish chāhtā hūṅ Jis ke siwā ko'ī Ma'būd nahīṅ Woh hameshah Zindah aur hameshah Qā'im răhne wālā hai aur maiṅ usī kī jānib (apne gunāhoṅ se nādim ho kar) rujū' kartā hūṅ.) To use baḳhsh diyā jā'egā agar-cheh woh jihād se bhāgā huwā hī kyūṅ nah ho."

Ise Imām Tirmidhī, Abū Dāwūd aur Buḳhārī ne **al-Tārīkhu al-kabīr** meṅ riwāyat kiyā 'ilāwah azīṅ ise Imām Ṭabarānī ne bhī maẕkūrah alfāẓ meṅ riwāyat kiyā hai. Imām Ḥākim ne bhī ise **al-Mustadrak** meṅ Ḥaẓrat 'Abd Allāh bin Mas'ūd raḍiya Allāhu 'anhu se riwāyat kiyā aur farmāyā: Yeh Ḥadīs̱ Imām Buḳhārī aur Muslim kī sharā'iṭ par ṣaḥīḥ hai.

20. Imām 'Abd al-Razzāq ne bhī ise mauqūfan Ḥaẓrat Mu'ādh bin Jabal raḍiya Allāhu 'anhu se is iẓāfe ke sāth riwāyat kiyā: "Jis ne (har Namāz ke ba'd) tīn martabah

maẕkūrah balā kalimāt adā kiye to Allāh Ta‘ālá us ke (tamām) gunāh miṭā detā hai agar-cheh woh maidāne jihād se hī kyūṅ nah farār huwā ho.”

**21.** “Ḥaẓrat Zādhān bayān karrte haiṅ keh mujhe ek Anṣārī shaḳhṣ ne kahā keh maiṅ ne Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ko farẓ Namāz ke ba‘d (yeh Du‘ā) farmāte huwe sunā: ﴿اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَتُبْ عَلَيَّ، إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ﴾ (Ae Allāh mujhe baḳhs de aur merī taubah qubūl farmā, be-shak Tū bŏhat Taubah qubūl farmāne wālā aur Raḥm farmāne wālā hai.) Yahāṅ tak keh Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne sau martabah yeh kalimāt ada farmā’e.”

Ise Imām Nasā’ī ne riwāyat kiyā hai.

**22.** “Ḥaẓrat Ka‘b bin ‘Ujrah raḍiya Allāhu ‘anhu se riwāyat hai keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Farẓ Namāzoṅ ke ba‘d kiye jāne wāle kuçh Aẕkār aise haiṅ jinheṅ paṛhne wālā yā karne wālā kabhī nā-kām nahīṅ hotā (jin meṅ se) teṅtīs (33) bār سُبْحَانَ اللهِ, teṅtīs (33) bār اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ aur chauṅtīs (34) bār اَللهُ أَكْبَرُ (paṛhnā) bhī hai.”

Is Ḥadīs̲ ko Imām Muslim, Tirmidhī aur Nasā'ī ne riwāyat kiyā hai. Imām Tirmidhī ne farmāyā: Yeh Ḥadīs̲ ḥasan hai.

23. "Ḥaẓrat 'Abd Allāh bin 'Amr raḍiya Allāhu 'anhumā se riwāyat hai keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Do waẓīfe aise haiṅ keh jo Musalmān bandah un kī ḥifāẓat karegā woh Jannat meṅ dākhil hogā. Woh paṛhne meṅ nihāyat āsān haiṅ lekin unheṅ paṛhne wale thoṛe log haiṅ ya'nī har farẓ Namāz ke ba'd das daf'ah سُبْحَانَ اللهِ das daf'ah الْحَمْدُ لِلّٰهِ aur das daf'ah اللهُ أَكْبَرُ paṛhe. Yeh zabān par to deṛh sau aur mīzān meṅ deṛh hazār haiṅ. Dūsrā waẓīfah yeh hai keh chauṅtīs daf'ah اللهُ أَكْبَرُ paṛhe jab-keh sone lage aur teṅtīs daf'ah الْحَمْدُ لِلّٰهِ aur teṅtīs daf'ah سُبْحَانَ اللهِ paṛhe. Yeh zabān par to deṛh sau aur mīzān meṅ deṛh hazār haiṅ aur jab woh bistar par jā'e chauṅtīs martabah اللهُ أَكْبَرُ paṛhe, teṅtīs martabah الْحَمْدُ لِلّٰهِ paṛhe aur teṅtīs martabah سُبْحَانَ اللهِ paṛhe. Pas yeh zabān par to sau aur mīzān meṅ ek hazār haiṅ. Maiṅ ne Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ko dekhā keh Āp ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam unheṅ uṅgliyoṅ par shumār farmāyā karte the. Logoṅ ne 'arẓ kiyā: Yā Rasūl Allāh! In kā paṛhnā to itnā āsān hai phir in par 'amal karne

wāle thoṛe log kyūṅ haiṅ? Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jab tum meṅ se ko’ī sone lagtā hai to in kalimāt ke kăhne se păhle Shayṭān use sulā detā hai aur us kī Namāz ke andar ātā hai aur unheṅ paṛhne se păhle ko’ī dūsrā kām yād karwā detā hai.”

Is Ḥadīs ko Imām Abū Ḥanīfah, Tirmidhī, Abū Dāwūd ne mazkūrah alfāẓ meṅ riwāyat kiyā hai. Imām Tirmidhī ne farmāyā: Yeh Ḥadīs ḥasan ṣaḥīḥ hai.

24. “Ḥaẓrat Zayd bin Thābit raḍiya Allāhu ‘anhu se marwī hai keh unhoṅ ne farmāyā: Hameṅ (ya‘nī Ṣaḥāba’e kirām raḍiya Allāhu ‘anhum ko) har Namāz ke ba‘d teṅtīs martabah **tasbīḥ** (ya‘nī سُبْحَانَ اللهِ), teṅtīs martabah **taḥmīd** (ya‘nī الْحَمْدُ لِلهِ) aur chauṅtīs martabah **takbīr** (ya‘nī اللهُ أَكْبَرُ) paṛhne kā ḥukm ṣādir farmāyā gayā. Phir ek Anṣārī Ṣaḥābī ne ķhwāb meṅ dekhā keh kisī ne kahā: Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne tumheṅ har Namāz ke ba‘d teṅtīs bār سُبْحَانَ اللهِ, teṅtīs bār الْحَمْدُ لِلهِ aur chauṅtīs bār اللهُ أَكْبَرُ paṛhne kā ḥukm farmāyā hai. Unhoṅ ne kahā: Hāṅ, us ne kahā tum har ek kalime ko pachchīs pachchīs bār paṛho aur un ke sāth pachchīs bār tăhlīl (ya‘nī لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ) ko shāmil kar lo (yeh milā kar kul ta‘dād sau ho jā’egī). Ṣubḥ ke waqt unhoṅ ne Ḥuẓūr Nabīye

Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam se sārā mājrā ʻarẕ kiyā to Āp ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam ne irshād farmāyā: Aise hī karo.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Tirmidhī, Nasā'ī, Aḥmad ne riwāyat kiyā hai. Imām Tirmidhī ne farmāyā: Yeh Ḥadīs̱ ḥasan ṣaḥīḥ hai.

**25.** “Ḥaẓrat Abū Hurayrah raḍiya Allāhu ʻanhu bayān karte haiṅ keh jis ne pāṅch Namāzoṅ meṅ har Namāz ke baʻd das martabah سُبْحَانَ اللّٰهِ aur das martabah اَللّٰهُ أَكْبَرُ das martabah اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ paṛhā to yeh kalimāt zabān par to ek sau pachās haiṅ aur mīzān meṅ pandrah sau haiṅ, aur jab sone ke liye apne bistar par jā kar yeh kalimāt sau martabah zabān se paṛhe to yeh mīzān meṅ hazār haiṅ. Pas tum meṅ se kaun hai jo din meṅ pachchīs sau martabah gunāh kartā hai.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Nasā'ī, aur isī se miltī jultī Ḥadīs̱ Imām Ṭabarānī ne ʻAbd Allāh bin ʻAmr raḍiya Allāhu ʻanhumā se riwāyat kī hai.

**26.** “Ḥaẓrat Saʻd raḍiya Allāhu ʻanhu bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Tum meṅ se har ek ko har Namāz ke baʻd das martabah سُبْحَانَ اللّٰهِ, das martabah اَللّٰهُ أَكْبَرُ aur das

martabah الْحَمْدُ لِلّٰہِ paṛhne se kyā chīz māne‘ hai? Aur yeh kalimāt pāṅch Namāzoṅ meṅ deḍh sau martabah zabān par aur mīzān meṅ deḍh hazār ke bar-ā-bar haiṅ aur jab ko'ī ādamī apne bistar meṅ jā kar teṅtīs martabah سُبْحَانَ اللهِ, teṅtīs martabah الْحَمْدُ لِلّٰہِ aur chuṅtīs martabah اللهُ أَكْبَرُ kăhtā hai to yeh zabān par sau martabah aur mīzān meṅ ek hazār nekiyoṅ ke bar-ā-bar haiṅ. So tum meṅ se kaun hai jo din rāt meṅ pachchīs sau martabah gunāh kartā hai."

Is Ḥadīs̱ ko Imām Nasā'ī aur Ḳhaṭīb Baġhdādī ne riwāyat kiyā hai.

27. "Ḥaẓrat Umme Mālik Anṣārīyah raḍiya Allāhu ‘anhā bayān kartī haiṅ keh woh (ba-ṭaure ḥadīyah) ghī kā mashkīzah le kar Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī ḳhidmat meṅ ḥāẓir hū'īṅ, to Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne Ḥaẓrat Bilāl ko ḥukm farmāyā (keh woh us meṅ se ghī nikāl leṅ). Ḥaẓrat Bilāl raḍiya Allāhu ‘anhu ne us mashkīzah ko nichoṛ kar woh mashkīzah Ḥaẓrat Umme Mālik ko wāpas lauṭā diyā. Wog ghar lauṭ ā'īṅ achānak dekhā to mashkīzah (păhle kī ṭarḥ ghī se) bharā huwā thā, woh phir Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī ḳhidmat meṅ ḥāẓir hū'īṅ aur ‘arẓ kiyā: Yā Rasūl

Allāh! Kyā mere bāre meṅ ko'ī ḥukm nāzil huwā hai? Āp ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne daryāft farmāyā: Ae Umme Mālik! Kyā huwā? Unhoṅ ne 'arẓ kiyā: (yā Rasūl Allāh!) Āp ne merā hadīyah wāpas lauṭā diyā hai. Āp ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne Ḥaẓrat Bilāl ko bulāyā aur us bāre meṅ pūçhā. To Ḥaẓrat Bilāl raḍiya Allāhu 'anhu ne 'arẓ kiyā: Yā Rasūl Allāh! Maiṅ ne to us mashkīze ko itnā nichoṛ thā keh mujhe sharm āne lagī thī to Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Ae Umme Mālik! Tumheṅ mubārak ho yeh barakat hai jis kā s̱awāb Allāh Ta'ālá ne tumheṅ jaldī 'aṭā kar diyā hai. Phir Āp ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne unheṅ sikhāyā keh har Namāz ke ba'd das martabah سُبْحَانَ اللهِ, das martabah الْحَمْدُ لِلّٰهِ, aur das martabah اللهُ أَكْبَرُ paṛhā kareṅ."

Is Ḥadīs̱ ko Imām Ibn Abī Shaybah, Ṭabarānī aur Ibn Abī 'Āṣim ne riwāyat kiyā hai. Imām Hayt̲h̲amī ne farmāyā: Is kī sanad meṅ 'Aṭā' bin Sā'ib haiṅ jo keh s̱iqah haiṅ..... aur bāqī tamām rijāl ṣaḥīḥ Ḥadīs̱ ke rijāl haiṅ.

**28.** "Ḥaẓrat 'Aṭā' bin Sā'ib apne wālid se riwāyat karte haiṅ keh Ḥaẓrat 'Alī bin Abī Ṭālib raḍiya Allāhu 'anhumā Ḥaẓrat Fāṭimah raḍiya Allāhu 'anhā ke pās ā'e aur kahā keh mashkīze uṭhāne kī waj·h se mere sīne meṅ dard kī

shikāyat hai. Ḥaẓrat Fāṭimah raḍiya Allāhu ‘anhā ne farmāyā: Chakkī pīs pīs kar mere hāthoṅ kā bhī burā ḥāl hai. Ḥaẓrat ‘Alī raḍiya Allāhu ‘anhu ne Sayyidah Fāṭimah salāmu Allāhi ‘alayhā se kahā keh Āp Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ke pās jā’eṅ kyūṅ-keh Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ke pās qaidī ā’e haiṅ to shāyad Āp ko bhī ḳhidmat ke liye ko’ī kanīz de deṅ. Sayyidah farmātī haīṅ keh maiṅ Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī bār-gāh meṅ chalī ga’ī (magar sharm-o ḥayā kī waj·h se kuçh ‘arẓ kiye ba-ġhair hī laūṭ ā’īṅ), phir woh donoṅ (Ḥaẓrat ‘Alī aur Ḥaẓrat Fāṭīmah raḍiya Allāhu ‘anhumā) Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam kī ḳhidmat meṅ ḥāẓir huwe to Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Be-shak tum donoṅ mere pās is liye ā’e ho keh maiṅ tumheṅ ko’ī ḳhidmat-gār de dūṅ. Aur yaqīnan meṅ tumheṅ woh chīz bātātā hūṅ jo tum donoṅ ke liye ḳhidmat-gār se bhī beh-tar hai. Aur agar tum chāho to maiṅ tumheṅ aisī chīz batātā hūṅ jo tumhāre liye ḳhādim se beh-tar hai. Āp donoṅ har Namāz ke ba‘d teṅtīs martabah سُبْحَانَ اللهِ, teṅtīs martabah اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ, aur chauṅtīs martabah اَللهُ أَكْبَرُ paṛhā karo aur jab rāt tum donoṅ sone lago to us waqt bhī yeh aẕkār paṛho jin kī ta‘dād sau ban jātī

hai. Ḥaẓrat ʻAlī raḍiya Allāhu ʻanhu farmāte haiṅ keh is ke baʻd jahān tak maiṅ jāntā hūṅ maiṅ ne yeh aẕkār kabhī nahīṅ çhoṛe, Ibn al-Kuwāʻ ne daryāft kiyā keh Jaṅge Ṣiffīn ke rāt bhī nahīṅ? Ḥaẓrat ʻAlī raḍiya Allāhu ʻanhu ne farmāyā: Ae Ăhle ʻIrāq! Allāh Taʻālá tum se jaṅg kare, Jaṅge Ṣifīn kī rāt bhī nahīṅ.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Ibn Abī Shaybah, Nasā'ī aur Bazzār ne riwāyat kiyā hai.

29. “Ḥaẓrat ʻUqbah bin ʻĀmir raḍiya Allāhu ʻanhu farmāte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam ne mujhe har Namāz ke baʻd muʻawwiẕatain (Sūra'e Falaq, aur Sūra'e al-Nās) paṛhne kā ḥukm farmāyā.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Tirmidhī, Abū Dāwūd aur Nasā'ī ne riwāyat kiyā hai. Nīz Imām Tirmidhī ne farmāyā: Yeh Ḥadīs̱ ḥasan hai.

30. “Ḥaẓrat Abū Umāmah raḍiya Allāhu ʻanhu bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jis shaḳhṣ ne har farẓ Namāz ke baʻd Āyatu al-Kursī paṛhī use Jannat meṅ dāḳhil hone se siwā'e maut ke ko'ī chīz nahīṅ rok saktī.”

Is Ḥadīs ko Imām Nasā'ī, Bayhaqī aur Ṭabarānī ne riwāyat kiyā hai, aur Imām Ṭabarānī ne ba'ẓ ṭuruq meṅ "قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ" ke alfāẓ kā iẓāfah kiyā hai.

Imām Mundhirī ne farmāyā: Is Ḥadīs ko Imām Nasā'ī ne aur Ṭabarānī ne bhī mukhtalif asānīd ke sāth riwāyat kiyā hai, jin meṅ se ek ṣaḥīḥ hai. (Imām Mundhirī farmāte haiṅ keh) aur hamāre Shaykh Imām Abū al-Ḥasan ne bhī farmāyā: Yeh Imām Bukhārī kī sharā'iṭ par saḥīḥ hai aur Imām Ibn Ḥibbān ne use Kitābu al-Ṣalāt meṅ riwāyat kiyā aur ṣaḥīḥ qarār diyā hai, aur Imām Ṭabarānī ne is ke ba'ẓ ṭuruq meṅ iẓāfah kiyā hai, aur is kī sanad is iẓāfe ke sāth bhī jayyid aur 'umdah hai. Jab-keh Imām Haythamī ne bhī farmāyā: Imām Ṭabarānī ne ise **'al-Mu'jamu al-kabīr'** aur **'al-Mu'jamu al-awsaṭ'** meṅ jayyid asānīd ke sāth riwāyat kiyā hai. Aur 'Allāmah Ibn Qayyim al-Jawzīyah ne **'al-Wābilu al-ṣayyib'** meṅ farmāyā: Mujh tak Shaykh al-Islām Ibn Taymīyah kā yeh qaul pahŏṅchā hai keh unhoṅ ne farmāyā: Maiṅ ne har Namāz ke ba'd yeh 'amal (ya'nī Āyatu al-Kursī paṛhnā) kabhī jān-būjh kar tark nahīṅ kiyā.

**31.** "Ḥaẓrat Ḥasan bin 'Alī raḍiya Allāhu 'anhumā bayān farmate haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jis shakhṣ ne

har farẓ Namāz ke baʻd Āyatu al-Kursī paṛhī to woh dūsrī Namāz kā waqt hone tak Allāh Taʻālá kī ḥifāẓat meṅ rahegā.”

Is Ḥadīs̲ ko Imām Ṭabarānī aur Ḳhallāl ne riwāyat kiyā hai aur Imām Mund̲h̲irī, Hayt̲h̲amī aur Suyūṭī ne farmāyā: Is kī sanad ṣaḥīḥ hai.

**32.** “Imām Ibn Najjār ne Tārīḳhe Baġhdād meṅ Ḥaẓrat Ibn ʻAbbās raḍiya Allāhu ʻanhumā se riwāyat kiyā hai keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jis shaḳhṣ ne har farẓ Namāz ke baʻd Āyatu al-Kursī paṛhī to Allāh Taʻālá use shukr-guzāroṅ ke dil, Ṣiddīqīn ke aʻmāl aur Anbiyā’e kirām kā s̲awāb ʻaṭā farmā’egā, aur us par apne dā’eṅ daste raḥmat se sāyah-figan hogā aur us shaḳhṣ ko siwā’e maut ke Jannat meṅ dāḳhil hone se ko’ī chīz nahīṅ rok saktī.”

Is Ḥadīs̲ ko Imām Suyūṭī aur Ibn ʻAsākir ne riwāyat kiyā hai.

**33.** “Ḥaẓrat Zayd bin Arqam raḍiya Allāhu ʻanhu ne bayān kiyā keh maiṅ ne Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam ko farmāte huwe sunā aur Ḥaẓrat Sulaymān ne bayān kiyā keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ʻalayhi wa-ʻalá Ālihī wa-sallam har Namāz ke

ba‘d yūṅ Du‘ā farmāte: ﴿اَللَّهُمَّ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ أَنَا شَهِيْدٌ أَنَّكَ أَنْتَ الرَّبُّ وَحْدَكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ، اَللَّهُمَّ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ أَنَا شَهِيْدٌ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ، اَللَّهُمَّ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ أَنَا شَهِيْدٌ أَنَّ الْعِبَادَ كُلَّهُمْ إِخْوَةٌ، اَللَّهُمَّ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ اجْعَلْنِي مُخْلِصًا لَكَ وَأَهْلِي فِي كُلِّ سَاعَةٍ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ اسْمَعْ وَاسْتَجِبْ اَللّٰهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرُ، اَللَّهُمَّ، نُوْرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ (قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ:) رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، اَللّٰهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرُ حَسْبِيَ اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ، اَللّٰهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرُ.﴾ (Ae Allāh! Hamāre aur har ek shai ke Rab! Maiṅ gawāh hūṅ keh Rab ṣirf Tū hai. Tū Akelā hai Terā ko’ī sharīk nahīṅ. Ae Allāh! Hamāre aur har ek shai ke Rab! Maiṅ gawāh hūṅ keh Muḥammad (ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam) Tere bande aur Rasūl haiṅ. Ae Allāh! Hamāre aur har ek shai ke Rab! Mujhe aur mere ăhle ḳhānah ko dunyā-o Āḳhirat meṅ har waqt apne liye ḳhāṣ kar le. Ae buzurgī aur karam wāle! Merī Du‘ā sun aur qubūl farmā. Allāh bŏhat Baṛā hai. Bŏhat Baṛā hai. Ae Allāh! Āsmānoṅ wa Zamīn ke nūr (Sulaymān bin Dāwūd kī riwāyat meṅ hai:) Āsmānoṅ aur zamīn ke Rab! Allāh bŏhat Baṛā hai, bŏhat Baṛā hai. Mere liye Allāh kāfī hai aur achçhā kām banāne wālā, Allāh bŏhat Baṛā hai. Bŏhat Baṛā hai.”

Is Ḥadīs̠ ko Imām Abū Dāwūd, Nasā’ī aur Aḥmad ne riwāyat kiyā hai.

**34.** “Ḥaẓrat Anas bin Mālik raḍiya Allāhu ‘anhu bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi

wa-‘alá Ālihī wa-sallam jab apnī Namāz se fāriġh hote to apnā dāyāṅ hāth apnī peshānī mubārak par pherte aur yūṅ kăhte: ﴾بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَانُ الرَّحِيْمُ، اَللّٰهُمَّ أَذْهِبْ عَنِّي الْهَمَّ وَالْحُزْنَ﴿ (Allāh ke nām se shurū‘ kartā hūṅ Jis ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ, jo nihāyat Mehr-bān raḥm farmāne wālā hai, Ae Allāh! Mere ġham-o ḥuzn ko dūr farmā de).”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Ṭabarānī, Abū Nu‘aym aur Ibn al-Sunnī ne riwāyat kiyā hai. Imām Haythamī ne farmāyā: Imām Ṭabarānī kī do isnād meṅ se ek sanad ke rijāl s̱iqah haiṅ.

35. “Ḥaẓrat Zayd bin Arqam raḍiya Allāhu ‘anhu Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam se riwāyat karte haiṅ keh Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jo shaḳhṣ har farẓ Namāz ke ba‘d ﴾سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ۝ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ۝ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۝﴿ (Āp kā Rab, Jo ‘izzat kā Mālik hai un (bātoṅ) se Pāk hai jo woh bayān karte haiṅ. Aur (tamām) Rasūloṅ par salām ho. Aur sab ta‘rīfeṅ Allāh hī ke liye haiṅ Jo tamām jahānoṅ kā Rab hai.) Tīn martabah paṛhe to use pūre paimāne ke sāth ajr ‘aṭā kiyā jātā hai.”

Is Ḥadīs̱ ko Imām Ṭabarānī aur Mun<u>dh</u>irī ne riwāyat kiyā hai.

36. “Ek riwāyat meṅ Ḥaẓrat Abū Sa‘īd Ḳhudrī raḍiya Allāhu ‘anhu bayān karte haiṅ keh maiṅ ne Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ko muta‘addid bār apnī Namāz ke āḳhir meṅ salām pherte waqt yeh Du‘ā paṛhte sunā: ﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ۞ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ۞ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ۞﴾ (Āp kā Rab, Jo ‘izzat kā Mālik hai un (bātoṅ) se Pāk hai jo woh bayān karte haiṅ. Aur (tamām) Rasūloṅ par salām ho. Aur sab ta‘rīfeṅ Allāh hī ke liye haiṅ Jo tamām jahānoṅ kā Rab hai.).”

Ise Imām Ibn Abī Shaybah ne riwāyat kiyā hai.

37. “Ḥaẓrat ‘Abd Allāh bin Mas‘ūd raḍiya Allāhu ‘anhu se marwī hai keh woh Namāz se fāriġh hone ke ba‘d yeh paṛhā karte the: ﴿اَللّٰهُمَّ، إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ، وَ أَسْأَلُكَ الْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ، وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ، اَللّٰهُمَّ، إِنِّي أَسْأَلُكَ الْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ، وَالْجَوَازَ مِنَ النَّارِ، اَللّٰهُمَّ، لَا تَدَعْ لَنَا ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ، وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَّجْتَهُ، وَلَا حَاجَةً إِلَّا قَضَيْتَهَا﴾ (Ae Allāh! Maiṅ Tujh se Terī raḥmat ko wājib karne wālī aur Terī maġhfirat ko sābit karne wālī chīzoṅ kā sawāl kartā hūṅ. Aur maiṅ Tujh se har nekī ke ajr aur har gunāh se salāmatī kā sawāl kartā hūṅ. Ae Allāh! Maiṅ Tujh se Jannat meṅ kām-yābī aur (Dozaḳh kī) āg se dar-guzar kā sawāl kartā hūṅ. Ae Allāh! Merā ko’ī gunāh nah chhoṛ magar yeh keh Tū ne use baḳhsh diyā ho, aur nah hī ko’ī ġham chhoṛ magar

yeh keh Tū ne mujhe us se najāt dilā dī ho aur ko’ī aisī ḥājat nah çhoṛ jise Tū ne pūrā nah kar diyā ho).”

Ise Imām Ibn Abī Shaybah ne riwāyat kiyā hai.

38. “Ḥaẓrat ‘Alī raḍiya Allāhu ‘anhu se marwī hai keh woh salām pherne ke ba‘d yeh paṛhā karte the: ﴿لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَلاَ نَعْبُدُ إِلاَّ إِيَّاهُ﴾ (Allāh Ta‘ālá ke siwā ko’ī Ma‘būd nahīṅ aur ham ṣirf Usī kī ‘ibādat karte haiṅ).”

Ise Imām Ibn Abī Shaybah ne riwāyat kiyā hai.

39. “Ḥaẓrat Muġhīrah bayān karte haiṅ keh Ḥaẓrat Ibrāhīm raḍiya Allāhu ‘anhu jab salām pherte to apnā rukh hamārī ṭaraf moṛ kar farmāte: ﴿لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ﴾ (Allāh Ta‘ālá ke ‘ilāwah ko’ī Ma‘būd nahīṅ Woh Tanhā hai Us kā ko’ī sharīk nahīṅ).”

Ise Imām Ibn Abī Shaybah ne riwāyat kiyā hai.



40. “Ḥaẓrat Anas raḍiya Allāhu ‘anhu bayān karte haiṅ keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jis shakhṣ ne Namāz ke ba‘d yeh paṛhā: ﴿سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيْمِ وَبِحَمْدِهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ﴾ (Allāh Ta‘ālá Jo keh ‘Aẓamat wālā hai Us kī Ẕāt (har ‘aib-o naqṣ se) Pāk hai, aur Usī kī ḥamd ke sāth (har chīz kā wujūd hai) aur nekī karne kī ṭāqat aur taufīq nahīṅ hai magar Allāh Ta‘ālá kī ṭaraf

se.) To woh (apnī nishist se) uṭhne se (qabl) bakhshā jā’egā.”

Is Ḥadīs ko Imām Ibn al-Sunnī ne riwāyat kiyā aur “tīn martabah” ke lafẓ kā iẓāfah kiyā. Aur Imām Mundhirī ne farmāyā keh ise Imām Bazzār ne bhī mazkūrah a‘fāẓ se riwāyat kiyā hai, aur Ibn Abī Ḥātim ne bhī ise riwāyat kiyā hai aur kisī rāwī par jarḥ nahīṅ kī aur Imām Mundhirī ne farmāyā: Ise Imām Bazzār ne Abū Zahrā’ se, Ḥaẓrat Anas raḍiya Allāhu ‘anhu ke ṭarīq se riwāyat kiyā hai aur is kī sanad Imām Abū Zahrā’ tak ‘umdah hai aur Imām Haythamī ne farmāyā: Ise Bazzār ne Imām Abū Zahrā’ se ba-wāsiṭah Ḥaẓrat Anas raḍiya Allāhu ‘anhu riwāyat kiyā hai aur Abū Zahrā’ ke muta‘alliq meṅ jarḥ-o ta‘dīl nahīṅ jāntā aur is Ḥadīs ke bāqī rijāl ṣaḥīḥ Ḥadīs ke rijāl haiṅ.

**41.** “Ḥaẓrat Abū Umāmah raḍiya Allāhu ‘anhu, Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam se riwāyat karte haiṅ keh Āp ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ne farmāyā: Jis shakhṣ ne har farẓ Namāz ke ba‘d yeh Du‘ā’eṅ kīṅ, Roze Qiyāmat us ke liye merī shafā‘at wājib ho jā’egī: «اَللَّهُمَّ، أَعْطِ مُحَمَّدًا الْوَسِيْلَةَ وَاجْعَلْهُ فِي الْمُصْطَفِيْنَ مَحَبَّتَهُ، وَفِي الْعَالَمِيْنَ دَرَجَتَهُ وَفِي الْمُقَرَّبِيْنَ ذِكْرَ دَارِهِ» (Ae Allāh! Muḥammad Muṣṭafá ṣallá Allāhu ‘alayhi wa-‘alá Ālihī wa-sallam ko Maqāme Waṣīlah ‘aṭā farmā, aur apne bar-gūzīdah

bandoṅ meṅ un kī maḥabbat rakh de aur tamām jahānoṅ meṅ un kā darjah qā'im farmā aur muqarrabīn meṅ un ke ghar kā ẕikr jārī farmā de (āmīn)."

Ise Imam Ṭabarānī aur Mundhirī ne riwāyat kiyā hai.

"Imām Ibn Kathīr bayān karte haiṅ keh Allāh Ta'ālá ne (is Āyate mubārakah meṅ) farmāyā: "Aur Āp apne Rab kī ḥamd ke sāth tasbīḥ kījiye ṭulū'e āftāb se păhle aur ġhurūbe āftāb se păhle. Aur rāt ke ba'ẓ auqāt meṅ bhī us kī tasbīḥ kījiye aur Namāzoṅ ke ba'd bhī.) Isī liye Ḥaddīs meṅ farẓ Namāzoṅ ke ba'd tasbīḥ, taḥmīd aur takbīr ke mustaḥab hone kā bayān hai aur Ḥaẓrat 'Abd Allāh bin 'Abbās raḍiya Allāhu 'anhumā ne farmāyā: Takbīr kī (baland) āwāzoṅ se hameṅ ma'lūm ho jātā keh Ḥuẓūr Nabīye Akram ṣallá Allāhu 'alayhi wa-'alá Ālihī wa-sallam Namāz ḳhatm farmā chuke haiṅ."

# مصادر التخریج

١. القرآن الحکیم۔

٢. احمد بن حنبل، ابو عبد اللہ بن محمد (١٦٤۔٢٤١ھ/ ٧٨٠۔٨٥٥ء)۔ المسند۔ بیروت، لبنان: المکتب الاسلامی، ١٣٩٨ھ/ ١٩٧٨ء۔

٣. بخاری، ابو عبد اللہ محمد بن اِسماعیل بن اِبراہیم بن مغیرہ (١٩٤۔٢٥٦ھ/ ٨١٠۔٨٧٠ء)۔ التاریخ الکبیر۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ۔

٤. بخاری، ابو عبد اللہ محمد بن اسماعیل بن ابراہیم بن مغیرہ۔ الصحیح۔ بیروت، لبنان: دار القلم، ١٤٠١ھ/ ١٩٨١ء۔

٥. بزار، ابو بکر احمد بن عمرو بن عبد الخالق بصری (٢١٠۔٢٩٢ھ/ ٨٢٥۔٩٠٥ء)۔ المسند۔ بیروت، لبنان: ١٤٠٩ھ۔

٦. بیہقی، ابو بکر احمد بن حسین بن علی بن عبد اللہ بن موسیٰ (٣٨٤۔٤٥٨ھ)۔ شعب الإیمان۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ، ١٤١٠ھ/ ١٩٩٠ء۔

٧. ترمذی، ابو عیسیٰ محمد بن عیسیٰ بن سورہ بن موسیٰ سلمی (٢١٠۔٢٧٩ھ/)۔ السنن۔ بیروت، لبنان: دار الغرب الاسلامی، ١٩٩٨ء۔

٨. ابن ابی حاتم، عبد الرحمٰن محمد بن ادریس (٣٢٧ھ)۔ الجرح والتعدیل۔ بیروت، لبنان: دار إحیاء التراث العربی، ١٢٧١ھ۔

٩. حاکم، ابوعبد اللہ محمد بن عبد اللہ بن محمد (٣٢١ـ٤٠٥ھ)۔ المستدرک علی الصحیحین۔ بیروت۔ لبنان: دار الکتب العلمیہ، ١٤١١/١٩٩٠۔

١٠. ابن حبان، ابو حاتم محمد بن حبان بن احمد بن حبان (٢٧٠ـ٣٥٤ھ)۔ الصحیح۔ بیروت، لبنان: مؤسسۃ الرسالہ، ١٤١٤ھ/ ١٩٩٣ء۔

١١. ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی بن محمد بن محمد بن علی بن احمد کنانی (٧٧٣ـ٨٥٢ھ/١٣٧٢ـ١٤٤٩ء)۔ فتح الباري شرح صحيح البخاري۔ لاہور، پاکستان: دار نشر الکتب الاسلامیہ، ١٤٠١ھ/ ١٩٨١ء۔

١٢. ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی بن محمد بن محمد بن علی بن احمد کنانی۔ المطالب العالیہ۔ بیروت، لبنان: دار المعرفہ، ١٤٠٧ھ/١٩٧٨ء۔

١٣. حسام الدین ہندی، علاء الدین علی متقی (م ٩٧٥ھ)۔ کنز العمال۔ بیروت، لبنان: مؤسسۃ الرسالہ، ١٣٩٩/١٩٧٩۔

١٤. ابن حیان، ابو محمد عبد اللہ بن محمد بن جعفر بن حیان الأنصاری (٢٧٤ـ٣٦٩ھ)۔ طبقات المحدثين بأصبهان والواردين عليها۔ بیروت، لبنان: مؤسسۃ الرسالۃ، ١٤١٢ھ۔

١٥. ابن خزیمہ، ابو بکر محمد بن إسحاق (٢٢٣ـ٣١١ھ/٨٣٨ـ٩٢٤ء)۔ الصحیح۔ بیروت، لبنان: المکتب الاسلامی، ١٣٩٠ھ/ ١٩٧٠ء۔

١٦. خطیب بغدادی، ابوبکر احمد بن علی بن ثابت بن احمد بن مہدی بن ثابت (٣٩٢ـ ٤٦٣ھ)۔ تاریخ بغداد۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ۔

١٧. خلال، ابوبکر احمد بن محمد بن ہارون بن یزید (٢٣٤۔٣١١ھ)۔ السنۃ۔ ریاض، سعودی عرب: ١٤١٠ھ۔

١٨. دارمی، ابو محمد عبد اللہ بن عبد الرحمٰن (١٨١۔٢٥٥ھ/٧٩٧۔٨٦٩ء)۔ السنن۔ بیروت، لبنان: دار الکتاب العربی، ١٤٠٧ھ۔

١٩. ابو داود، سلیمان بن اشعث سجستانی (٢٠٢۔٢٧٥ھ/٨١٧۔٨٨٩ء)۔ السنن۔ بیروت، لبنان: دار الفکر، ١٤١٤ھ/١٩٩٤ء۔

٢٠. ذہبی، شمس الدین محمد بن احمد الذھبی (٦٧٣۔٧٤٨ھ)۔ سیر أعلام النبلاء۔ بیروت، لبنان، مؤسسۃ الرسالۃ، ١٤١٣ھ۔

٢١. ابن السنی، احمد بن محمد الدینوری (٢٨٤۔٣٦٤ھ)۔ عمل الیوم واللیلۃ۔ بیروت، لبنان: دار ابن حزم، ١٤٢٥ھ/٢٠٠٤ء۔

٢٢. سیوطی، جلال الدین ابو الفضل عبد الرحمٰن بن ابی بکر (٨٤٩۔٩١١ھ)۔ الدر المنثور في التفسیر بالمأثور۔ بیروت، لبنان: دار المعرفۃ۔

٢٣. شافعی، ابوعبد اللہ محمد بن ادریس بن عباس بن عثمان بن شافع قرشی (١٥٠۔٢٠٤ھ/٧٦٧۔٨١٩ء)۔ المسند۔ بیروت لبنان: دار الکتب العلمیہ

٢٤. ابن ابی شیبہ، ابو بکر عبد اللہ بن محمد بن إبراہیم (١٥٩۔٢٣٥ھ/ ٧٧٦۔٨٤٩ء)۔ المصنف۔ ریاض، سعودی عرب: مکتبۃ الرشد، ١٤٠٩ھ۔

٢٥. صنعانی، محمد بن إسماعیل الامیر (٧٧٣۔٨٥٢ھ)۔ سبل السلام شرح بلوغ المرام۔ بیروت، لبنان: دار احیاء التراث العربی، ١٣٧٩ھ۔

٢٦. طبرانی، ابو القاسم سلیمان بن احمد (٢٦٠-٣٦٠ھ/ ٨٧٣-٩٧١ء)۔ کتاب الدعاء۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیة ١٤٢١ھ/ ٢٠٠١ء۔

٢٧. طبرانی، ابو القاسم سلیمان بن احمد۔ المعجم الأوسط۔ ریاض، سعودی عرب: مکتبة المعارف، ١٤٠٥ھ/ ١٩٨٥ء۔

٢٨. طبرانی، ابو القاسم سلیمان بن احمد۔ المعجم الصغیر۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ، ١٤٠٣ھ/ ١٩٨٣ء۔

٢٩. طبرانی، ابو القاسم سلیمان بن احمد۔ المعجم الکبیر۔ موصل، عراق: مطبعة الزہراء الحدیثة۔

٣٠. ابن ابی عاصم، ابو بکر بن عمرو بن ضحّاک بن مخلد شیبانی (٢٠٦-٢٨٧ھ/ ٨٢٢-٩٠٠ء)۔ الآحاد والمثاني۔ ریاض، سعودی عرب: دار الرایہ، ١٤١١ھ/ ١٩٩١ء۔

٣١. ابن ابی عاصم، ابوبکر احمد بن عمرو بن ضحاک بن مخلد (٢٠٦-٢٨٧ھ/ ٨٢٢-٩٠٠ء)۔ السنة۔ بیروت، لبنان: المکتب الاسلامی، ١٤٠٠ھ۔

٣٢. عبد الرزاق، ابو بکر بن ہمام بن نافع صنعانی (١٢٦-٢١١ھ)۔ المصنف۔ بیروت، لبنان: المکتب الاسلامی، ١٤٠٣ھ۔

٣٣. ابن عساکر، ابو قاسم علی بن حسن بن ھبة اللہ بن عبد اللہ بن حسین دمشقی (٤٩٩-٥٧١ھ)۔ تاریخ مدینة دمشق (المعروف بہ: تاریخ ابن عساکر)۔ بیروت، لبنان: دار احیاء التراث العربی، ١٤٢١ھ۔

٣٤. قزوینی، عبدالکریم بن محمد الرافعی۔ التدوین في أخبار قزوین۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ، ١٩٨٧ء۔

٣٥. ابن قیم، ابوعبد اللہ محمد بن ابی بکر ایوب الزرعی (٦٩١۔٧٥١ھ)۔ الوابل الصیب۔ بیروت، لبنان: دار الکتاب العربی، ١٤٠٥ھ/١٩٨٥ء۔

٣٦. ابن کثیر، ابو الفداء اسماعیل بن عمر (٧٠١۔٧٧٤ھ/ ١٣٠١۔١٣٧٣ء)۔ تفسیر القرآن العظیم۔ بیروت، لبنان: دار المعرفہ، ١٤٠٠ھ۔

٣٧. ابن ماجہ، ابوعبد اللہ محمد بن یزید قزوینی (٢٠٩۔٢٧٣ھ/ ٨٢٤۔٨٨٧ء)۔ السنن۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ، ١٤١٩ھ/١٩٩٨ء۔

٣٨. مسلم، ابو الحسین ابن الحجاج ابو الحسن القشیر ی النیسابوری (٢٠٦۔٢٦١ھ/ ٨٢١۔٨٧٥ء)۔ الصحیح۔ بیروت، لبنان: دار احیاء التراث العربی۔

٣٩. منذری، ابو محمد عبد العظیم بن عبد القوی بن عبد اللہ بن سلامہ بن سعد (٥٨١۔٦٥٦ھ/١١٨٥۔١٢٥٨ء)۔ الترغیب والترھیب۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ، ١٤١٧ھ۔

٤٠. نسائی، ابو عبد الرحمٰن احمد بن شعیب (٢١٥۔٣٠٣ھ/٨٣٠۔٩١٥ء)۔ السنن۔ حلب، شام: مکتب المطبوعات، ١٤٠٦ھ/١٩٨٦ء۔

٤١. نسائی، احمد بن شعیب، ابو عبدالرحمٰن (٢١٥۔٣٠٣ھ/ ٨٣٠۔٩١٥ء)۔ السنن الکبری۔ بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیہ، ١٤١١ھ/١٩٩١ء۔

٤٢. ابو نعیم، احمد بن عبد اللہ بن احمد بن اسحاق اصبہانی (٣٣٦۔٤٣٠ھ)۔

مسند أبي حنيفة۔ ریاض، سعودی عرب: مکتبۃ الکوثر، ١٤١٥ھ۔

٤٣. نووی، ابو زکریا، یحییٰ بن شرف بن مری بن حسن بن حسین بن محمد بن جمعہ بن حزام (٦٣١۔٦٧٧ھ/١٢٣٣۔١٢٧٨ء)۔ شرح صحیح مسلم۔ کراچی، پاکستان: قدیمی کتب خانہ، ١٣٧٥ھ/١٩٥٦ء۔

٤٤. ہیثمی، نور الدین ابو الحسن علی بن ابی بکر بن سلیمان (٧٣٥۔٨٠٧ھ/ ١٣٣٥۔١٤٠٥ء)۔ مجمع الزوائد۔ قاہرہ، مصر: دار الریان للتراث + بیروت، لبنان: دار الکتاب العربی، ١٤٠٧ھ/١٩٨٧ء۔

٤٥. ابو یعلی، احمد بن علی بن مثنی بن یحییٰ بن عیسیٰ بن ہلال موصلی تمیمی (٢١٠۔٣٠٧ھ/ ٨٢٥۔٩١٩ء)۔ المسند۔ دمشق، شام: دار المأمون للتراث، ١٤٠٤ھ/ ١٩٨٤ء۔